

Dumhach na Leanbh

Comhthéacs

Pádraig Ó Héalaí

Ní mór an t-íniúchadh is gá a dhéanamh ar an mbealach traidisiúnta ina ndéileáil le bás linbh sula dtabharfar faoi deara gur lú an t-aitheantas a tugadh tráth don bhás sin ná mar is gnách a thabhairt dó inniu. Tá meon i leith an linbh agus dearcadh ar a stádas léirithe i ndeasghnátha traidisiúnta atá an-difriúil ar fad ón tslí ina láimhseáiltear agus ina mbreathnaítear ar bhás linbh sa lá atá inniu ann. Is cuid den láimhseáil thraidisiúnta ar an mbás, mar shampla, iad na comharthaí a thugann réamheolas ina thaobh de réir an tseanchais. Tá siad seo bunaithe ar an tuiscint go mbíonn treoir le fáil ón dúlra nó ón saol eile faoi bhás atá le tarlú agus tugtar le fios sa tslí sin gur cúram dóibh é. Níor ghnách a leithéidí á lua le bás linbh agus is annamh ar fad a luaitear tuairisc ar an gceann is aithnidiúla díobh, caoineadh na mná sí, amhail is nár spéis léi bás linbh.¹

Cé go raibh difríochtaí áirithe ó cheantar go chéile sa tslí ina ndéileáil le bás linbh, is féidir a rá go ginearálta go raibh deasghnátha níos bunúsaí agus níos loime i gceist leis ná le bás duine fásta agus nach ndearnadh an cúram céanna dó. De bharr a lárnaí is a bhí an tórramh i ndeasghnátha báis in Éirinn, is suntasach ar fad go dtarlaíodh uaireanta nach mbíodh aon tórramh ar leanbh, go mór mór mura raibh ach baiste urláir faighte aige nó dá saolófaí marbh é. Níorbh annamh é á chur cúpla uair an chloig tar éis dó bás a fháil, agus fiú nuair a déantaí leanbh a thórramh, ní bhíodh i gceist de ghnáth ach tórramh aon oíche amháin, murab ionann agus tórramh dhá oíche a bhíodh ar dhuine fásta. Arís, níor ghnách ól ann, ná in áiteanna, tobac, agus ba mhór an laghdú ar dheasghnátha agus ar stádas an tórraimh gan na gnéithe sin de threalamh tórraimh a bheith ar fáil ann. Ní lú, ach an oiread go gcuirtí cábán de bhraillíní timpeall an choirp mar a déantaí go rialta le corp duine fásta agus ní théití chun costais le cónra linbh.

Sochraid bheag a bhíodh ar leanbh agus go minic é sin ag am míthráthu, amhail is gur ghlac an chlann agus an pobal leis nár ghá aitheantas a thabhairt dó. Bhí na deasghnátha eaglasta ar lár ar fad, ar ndóigh, mar nach gcuirtí an Ola Dhéanach ar pháistí ar creideadh fúthu nach raibh peaca ar a gcumas, ná ní bhíodh sagart i mbun shearmanas an adhlactha agus ní lú ná mar a thógtaí altóir orthu.

Ní móide go bhfuil aon nós eile bainteach le bás leanaí is aistí le pobal an lae inniu ná an cleachtas a bhíodh ann leanaí óga, go háirithe leanaí a fuair baiste urláir, a chur in áiteanna eile seachas in uaigh a muintire. Uaireanta, ba i seanláithreacha eaglasta cosúil le suíomh seanreilige nó séipéil a chuirtear iad, áiteanna ar minic cillíní, ceallúnacha, ceallúracha nó lisíní á dtabhairt orthu inniu. Ach ba mhinic freisin gan aon cheangal ag an láthair leis an gcreideamh Críostaí, m.sh., garraí in aice

an tí, claí (teorann, de ghnáth), páirc, ag crosbhóthar, faoi sceach aonair, in aice tobair, abhann nó srutháin, nó fós ar bhruach na farraige – an suíomh atá ag Dumhach na Leanbh sa Teach Mór.

Ní miste a lua b'fhéidir nach sa tír seo amháin a chaití i slí dhifriúil le corp linbh seachas le corp duine fásta. Ba nós i roinnt seansibhialtachtaí, agus is ea fós i gcultúir áirithe,



Dumhach na Leanbh mar a bhí.



Dumhach na Leanbh mar atá anois.

déileáil i slí speisialta le corp linbh agus é a adhlacadh in ionad ar leith ó dhaoine fásta. Sa Róimh anallód, mar shampla, dhéantaí na mairbh a adhlacadh i bhfad ó áit chónaithe na mbeo, ach istigh sa tigh a chuirí leanaí. Sa Bhreatain, roimh theacht na Rómhánach, ba ghnách naíonáin á gcur ar leith ó dhaoine fásta agus is i gcláí, i gclais nó i láthair dumpála a chuirí iad. Arís, léiríonn tochailtí seandálaíochta sa Bhreatain agus in Éirinn gur fánach an corp linbh a adhlacadh ar aon láthair le daoine fásta sa Chré-Umhaois, ach gur dócha gur ar láithreacha ar leith agus le beagán searmanais a adhlacadh iad.¹ (Finlay 2000, Watts 1989; Waddell 1981).

Sa domhan Rómhánach bhí tionchar ag teacht chun cinn na Críostaíochta ar dheireadh a chur le hadhlacadh ar leith do pháistí agus cur leis an searmanas a bhain lena n-adhlacadh. Chabhraigh teagasc na Críostaíochta go mór le stádas breise a bhronnadh ar an leanbh, mar de réir an teagaisc sin, ba bhall de phobal Dé é an leanbh baistithe, agus go deimhin, bhí stádas speisialta aige sa phobal sin mar dhuine a bhí gan pheaca. Ach ina ainneoin sin agus in ainneoin gur tuigeadh gur suanlios d'fhíréin í an reilig, leanadh ar feadh na gcéadta bliain in áiteanna le leanaí a adhlacadh i láithreacha ar leith ó reiligí ina gcuirtí daoine fásta. Feictear, mar shampla, ó staidéar a rinneadh ar chúrsaí adhlactha sa bhFrainc ag deireadh an seachtú haois déag, tráth a raibh reiligí nua á bhforbairt sa tír sin, nár adhlacadh aon daoine fásta den uasaicme sna reiligí nua seo ach fós gur cuireadh cuid mhór dá gcuid leanaí iontu.² Ariès, *The Hour of Our Death*, 88-90.

Is minic ráite é faoi láithreacha adhlactha leanaí sa tír seo gur leanaí gan bhaiste atá curtha iontu – lasmuigh de chorrduine fásta. Is é firinne an scéil, áfach, gur ar éigin má bhí mórán leanaí gan bhaiste curtha iontu ar chor ar bith.

Ní mór a chur san áireamh go raibh géilleadh forleathan i measc na nglúnta romhainn don Teagasc Críostaí maidir le riachtanas an bhaiste don bheatha shíoraí. Leag an teagasc sin dualgas trom ar thuismitheoirí, agus ar mhná cabhartha go háirithe, baiste urláir a thabhairt do leanbh i mbaol báis ionas go gcinnteofaí aoibhneas na bhflaitheas dó. Mar gheall air sin, ní miste a mheas go bhféachfaidís chuige go mbaistfí an naíonán a thúisce is a mhothófaí é bheith in aon dainséar agus gur dócha gur fánach an leanbh atá curtha sna láithreacha seo nach raibh baistithe.

Tá go leor fianaise ó áiteanna éagsúla ar fud na tíre gur adhlacadh leanaí a bhí roinnt blianta d'aois sna láithreacha seo, agus dá réir sin, gur féidir glacadh leis iad a bheith baistithe. Seo mar a thuairiscíonn Seán Ó Conghaile: 'Is i reilig dóibh féin a chuirí páistí a d'fhaigheadh bás in aois bliana nó dhó. Áit

bheag a bhíodh i reilig na bpáistí agus an t-ainm a thugtaí uirthi, Dumhach na Leanbh.'³ Dealraíonn gur slat tomhais aoise (seacht mbliana an t-uasthairseach uaireanta) seachas stádas creidimh a chinntigh cé a chuirfí iontu. Tharlódh gur faoi anáil an tseantraidisiúin réamh-Chríostaí a leanadh go forleathan leis an gcleachtas leanaí a chur i láithreacha ar leith tar éis don phobal glacadh leis an gCríostaíocht. Is daingean é greim nósanna báis, agus féach go raibh fós san ochtú haois AD, seanláithreacha adhlactha a bhí neamhspleách ar an gcóras Críostaí i ngnáthúsáid do dhaoine fásta. Tá sé áitithe, go deimhin, go bhféadfadh sean-nósanna adhlactha (réamh-Chríostaí) bheith fós i bhfeidhm sa deichiú haois nó fiú níos déanaí.⁴ Sa chomhthéacs sin, is spéisiúil í fianaise na seandálaíochta, gur gnáthghné den taobh tíre in Éirinn iad na hionaid adhlactha ar leith do leanaí, ar a laghad ó dheireadh na meánaoise ar aghaidh.

Bhí na láithreacha adhlactha leanaí seo an-líonmhar go háirithe in iarthar agus i ndeisceart na tíre – tá 458 díobh áirithe i gCo. na Gaillimhe amháin mar shampla.⁵ Níor tháinig aon mheath suntasach ar an úsáid a bhí á baint astu seo go dtí an dara leath den naoi haois déag, agus go deimhin, leanadh, lena n-úsáid in áiteanna – Dumhach na Leanbh san áireamh – isteach go maith sa bhfichiú haois. I gceantair nach raibh na hionaid adhlactha leanaí seo iontu, is i gcúinne ar leith den ghnáthreilig a déantaí leanaí a adhlacadh de ghnáth, agus mhéadaigh ar an úsáid a baineadh as na suíomhanna sin de réir mar éiríodh as leanaí a chur i láithreacha ar leith.

Is léiriú an-soiléir é ar ról lárnach an linbh i saol na clainne inniu gur ócáid don phobal a shochraid a bhfuil deasghnátha eaglasta ceaptha dó, agus gur in uaigh a theaghlaigh a déantar é a adhlacadh. ■

1 N. Finlay, 'Outside of Life: Traditions of Infant Burial in Ireland from Cillín to Cist', *World Archaeology* 31(2000), 407-22; D. J. Watts, 'Infant Burials and Romano-British Christianity', *The Archaeological Journal* 146 (1989), 372-83; J. Waddell, 'The Antique Order of the Dead: Cemeteries and Continuity in Bronze Age Ireland', in D. Ó Corráin, ead., *Irish Antiquity. Essays and studies presented to Professor M. J. O'Kelly*, Cork 1981, 163-72.

2 P. Ariès, *The Hour of Our Death*, Oxford 1991, 88-90.

3 S. Ó Conghaile, *Saol Scolóige*, Indreabhán 1993, 50.

4 S. L. Fry, *Burial in Medieval Ireland 900-1500. A review of the written sources*, Dublin 1999, 43.

5 D. Crombie, *Children's Burial Mounds in Co. Galway*, tráchtas MA (gan foilsiú), Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, 1990.